

LIETUVA IR JOS KAIMYNAI: PARTNERIAI AR KONKURENTAI ?

1996 m. lapkričio 22-23 d. vyko Vilniaus universiteto Tarpautinių santykių ir politikos mokslų instituto (VU TSPMI) metinė konferencija *Lietuva ir jos kaimynai*, surengta drauge su Lietuvos politologų asociacija (LPA) ir Konrado Adenauerio fondo Baltijos šalių skyriumi. Instituto tradicija tampantis tokio pobūdžio renginys šį kartą turėjo naujų bruožų. Pranešimus skaitė ir diskusijose dalyvavo ne tik Lietuvos mokslininkai, politikai, Užsienio reikalų ministerijos (URM) darbuotojai, studentai, bet ir svečiai iš Vokietijos, Lenkijos, Rusijos, Latvijos bei Baltarusijos. Pirmą kartą VU TSPMI apsilankė ir konferencijos dalyvius bei svečius pasveikino Respublikos Prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas. Sveikinimo kalbas taip pat pasakė Lietuvos Mokslų Akademijos Prezidentas, Vilniaus universiteto prorektorius prof. Benediktas Juodka ir Konrado Adenauerio fondo atstovas Baltijos šalims Paulis Apinis (jo sveikinimo žodį perskaitė šio fondo biuro Lietuvoje vadovas Ramūnas Misiulis).

Respublikos Prezidentas išdėstė strateginius Lietuvos užsienio politikos metmenis, pasidžiaugė Lietuvos užsienio politikos laimėjimais, plėtojant geros kaimynystės santykius su Vakarų ir Rytų šalimis. Pabrėždamas sėkmingai besiklostantį bendradarbiavimą su Lenkija, istoriškai vienu iš prieštaringiausių, o šiandien - strateginiu Lietuvos kaimynu, jis pripažino, kad su kitomis šalimis dvišaliai santykiai nėra tokie tolygūs. Prezidento kalba bylojo apie išaugusį susidomėjimą akademinėmis Lietuvos užsienio politikos ir jos geopolitinės situacijos studijomis bei politikos mokslo įsitvirtinimą. Prezidentas pažadėjo remti Institutą, o jo žmones daryti rimtais pagalbininkais, sprendžiant svarbiausias problemas. Prezidento nuomone, konferencijos tema "yra viena svarbiausių užsienio politikoje ir glaudžiai siejasi su mūsų naryste Europos Sąjungoje ir NATO". Lietuvos integracijos į euroatlantines struktūras klausimas buvo vienas pagrindinių konferencijos pranešimų ir diskusijų leitmotyvų.

Pirmojo plenarinio posėdžio *Baltijos regionas kaip geopolitinis vienetas* pranešėjai dr. Ričardas Baubinas, dr. Peeras Lange, dr. Egidijus Motieka, nors ir remdamiesi skirtingais kriterijais, iš es-

mės vieningai teigė, kad Baltijos regiono terminologija nėra nusi-stovėjusi, o jo apibrėžtumas yra kintantis, kylantis iš labai skirtingo jį sudarančių šalių kultūrinio bei istorinio savitumo.

Dr. R. Baubinas, Geografijos instituto tarybos pirmininkas, re-giono vidinį kontrastingumą ir konfliktingumą aiškino milžiniškais jį sudarančių dešimties valstybių geografiniais, demografiniais ir politiniais skirtumais bei globalinių jėgų, santykiaujančių šiame re-gione, nevienoda prigimtimi. Jo nuomone, dėl agresyvios Rusijos karinės doktrinos bei Baltijos šalių rengimosi stoti į NATO mažai tikėtina, kad per artimiausius dešimt metų regiono konfliktingumas mažėtų.

Dr. P. Lange, Ebenhauseno (Vokietija) Tarptautinės politikos ir saugumo tyrimų instituto mokslo darbuotojas, pagrindiniu Bal-tijos regiono šalių skirtumų parametru įvardijo modernizaciją, pirmiausia, didžiulius šalių techninius skirtumus. Pasak pranešė-jo, dabar vyksta didžiųjų galybių sąveikos pokyčiai. JAV Europoje nėra tokia galinga kaip šaltojo karo laikais, o Rusijos pozicijos stiprėja. Tačiau NATO plėtimasis nepriklauso nuo Rusijos politi-kos. Baltijos regiono subregionas - trys Baltijos šalys - gali atlikti specifišką vaidmenį ne geopolitine, o modernizacijos prasme.

Dr. Egidijus Motieka, VU TSPMI vyr. mokslo darbuotojas, gvildeno trijų Baltijos šalių geopolitinio "vienalytiškumo ar nevienalytiškumo" bei Lietuvos regioninės priklausomybės is-torinį aspektą. Jis teigė, kad apie trijų valstybių geopolitinį ben-drumą apskritai galima kalbėti tik nuo XX a. pradžios kaip apie Rusijos imperinės politikos produktą. Tik po Pirmojo pasaulinio karo radosi trijų šalių regionas, kuris tarptautine prasme tiksliau apibūdinimas buferio ar sanitarinio kordono funkcija. Dabar re-gioninis bendrumas labiau psichologinis, o integracija - fasadinė, bet ne reali.

Kad Baltijos regiono termino vartoseną plačiaja ir siaurąja prasme įneša painiavos, patvirtino ir vieno iš pranešimus kome-tavusių Seimo nario Romualdo Ozolo pasiūlytas *Baltikumo* ter-minas trimis Baltijos valstybėms įvardyti. VU TSPMI direktori-aus pavaduotojo dr. Raimundo Lopatos mintis, kad Baltijos re-gionas, siaurąja prasme, yra dirbtinai sukurtas, nes tam daro įta-kos tarptautinio saugumo problemos, o Estijos, Latvijos ir Lietu-vos vienybė yra idėjinė, o ne ekonominė, tapo vienu pagrindinių ir vėlesnių posėdžių ir diskusijų objektu.

Antrajame posėdyje *Baltijos regiono saugumo problemos* VU TSPMI studentas, A. Smetonos vardinės stipendijos stipendininkas Laimonas Talat-Kelpša pranešime *Baltijos valstybių politinis stabilumas ir jų saugumo siekiai* vienintelis konferencijoje pateikė lyginamąją institucinę Estijos, Latvijos ir Lietuvos politinių sistemų stabilumo per pastaruosius šešerius metus analizę bei hipotetinę jo įtaką nacionaliniam saugumui užtikrinti. Gvildendamas partinį, parlamentinį, prezidentinį bei vyriausybinių aspektus, pranešėjas atskleidė iš šių šalių konstitucinių sąrangų bei politinių jėgų sąveikos skirtumų kylančius veiksnius, padedančius užtikrinti užsienio politikos tęstinumą ar sąlygojančius jos kintamumą. Jo nuomone, Estijoje ir Latvijoje, kur egzistuoja palankesnės sąlygos koalicinei politikai, tikėtina ilgalaikiškesnė užsienio politika. Lietuvoje ryškėja prezidento institucijos svarba, nes jis pats dalyvauja formuojant užsienio politiką. Šiuo atveju, nors ir tikėtina užsienio politikos modifikacija, keičiantis politinėms jėgoms valdžioje, ilgesnė nei Seimo Prezidento kadencija paverčia ją saugumo politikos tęstinumo garantu.

TSPMI dėstytojas, Europos integracijos studijų centro direktoriaus pavaduotojas Klaudijus Maniokas pranešime *Baltijos valstybių integracija įsijungimo į Europos Sąjungą atžvilgiu* svarstė Estijos, Latvijos ir Lietuvos regioninės integracijos ir integracijos į Europos Sąjungą (ES) realijas bei galimybes. Atskleidęs nepavykusius šių trijų valstybių karinės ir muitų sąjungų sudarymo bandymus bei skirtingas bendradarbiavimo su kaimyninėmis valstybėmis orientacijas, pranešėjas padarė išvadą, kad Baltijos šalių integracija, kaip kokybiškai skirtingas fenomenas greičiau seks po integracijos į ES.

Alvydas Medalinskas, VU TSPMI dėstytojas ir išrinktas LR Seimo narys, pranešime *NATO plėtimasis, Baltijos valstybės ir Rusijos pozicija* apžvelgė Rusijos poziciją Baltijos šalių atžvilgiu ir jų situaciją, nepatekus į pirmąjį NATO plėtimosi etapą. Jis iš esmės pozityviai vertino Lietuvos ir jos kaimynių padėtį šiame procese, nes, viena vertus, dabartinėje situacijoje jos yra priverstos daugiau dėmesio skirti ginkluotei. Kita vertus, NATO turi skatinti pasirengimo stojimui pagalbą.

Diskusijoje kalbėjęs dr. Albinas Januška, LR URM sekretorius, pabrėžė, kad Lietuvos stojimo į NATO raktas yra ne Rusijoje, o Vašingtone ar Bonoje. Baltijos valstybių integracija nėra

nei Lietuvos, nei Estijos ar Latvijos interesus. Iš pirmo žvilgsnio eretiškai nuskambėjęs jo teiginys, kad Lietuvos interesus yra sugriauti Baltijos regioninį vienetą, nuolat buvo diskutuojamas ir kituose posėdžiuose.

Trečiojoje konferencijos sesijoje *Kaliningrado sritis: neišspręsta problema?* VU TSPMI vyr. mokslo darbuotojas dr. Vladas Sirutavičius pranešime *Kaliningrado sritis - specifinis teritorinis vienetas Baltijos geopolitiniame regione* apžvelgė istorinį Kaliningrado srities sudėtingos geopolitinės situacijos formavimosi procesą ir svarstė jo stabilumo užtikrinimo galimybes Rusijos užsienio politikos kontekste.

Kaliningrado universiteto prorektorius dr. Aleksandras Savkinas, nagrinėdamas *Kaliningrado srities kaip bendradarbiavimo su Baltijos regiono valstybėmis partnerio* temą, Kaliningradą apibūdino kaip sritį, kurioje susipina Lenkijos, Vokietijos, Lietuvos ir Rusijos etninė kultūra ir istorija. Tačiau, nors Kaliningradas jau savaime yra problemiškas iš vidaus, jam kur kas svarbesni yra kaimynystės klausimai. Sudėtingi Kaliningrado santykiai su Maskva ir kintantis jo statusas neleidžia stabilizuotis sričiai vidujai. Tranzito problemos apsunkina santykius su kaimynais. Dinamiškesnius ryšius Kaliningradas palaiko su Lenkija, o ne su Lietuva.

VU TSPMI docentas, Seimo narys dr. Algirdas Gričius pažymėjo, kad Kaliningrado kaip politinio eksklavo problema vis tiek turi būti "kada nors išspręsta". Lietuvai - tai ir stojimo į NATO kliūtis. Jo nuomone, Kaliningrado ateities scenarijai priklausys pirmiausia nuo pasikeitimų Rusijos vidaus ir užsienio politikoje.

Ketvirtoji konferencijos sesija *Vidaus situacija ir jos įtaka kaimynams* buvo skirta Lietuvos, Lenkijos, Latvijos, Baltarusijos ir Vokietijos vidaus politinės, ekonominės, socialinės situacijos poveikiui santykiams su kaimyninėmis šalimis aptarti. Pasak pirmojo pranešėjo, išrinkto Seimo nario Mečio Laurinkaus, formuojant Lietuvos užsienio politiką, nemažą vaidmenį atlieka interesų grupės ir lobizmas. Rusijos strateginių tyrimų instituto mokslo darbuotoja dr. Marina Kučinskaja daugiau dėmesio skyrė NATO plėtimosi, šiaurės šalių saugumo politikos grįžtamajam poveikiui, Rusijos pozicijai Baltijos regione ir Kaliningrado srityje. Ji tvirtino, kad NATO ekspansija į Rytus kelia grėsmę Rusijos saugumui Baltijos jūros regione ir gali priversti ją Kaliningrado sričiai suteikti

specialiosios karinės zonos statusą. Svečias iš Latvijos Jānis Kapustans, Latvijos universiteto Politikos mokslų katedros mokslo darbuotojas, Lietuvos ir Latvijos nesutarimus dėl kontinentinio šelfo vertino kaip laikinus, sprendžiamus derybų ir dvišalio susitarimo dėl jūros sienos keliu, nes apskritai šių šalių santykiai vystosi bendradarbiavimo, o ne konfliktavimo kryptimi.

Savaitraščio *Belorusskij rynek* politinis apžvalgininkas Jurijus Ševcovas išsamiai analizavo Baltarusijos ekonominę situaciją, nes, jo nuomone, Baltarusijos užsienio politiką ir siekius integruotis su Rusija skatina ekonominiai didžiųjų industrinių bei agrarinių šalies grupių interesai bei režimo krizė.

Dr. P. Lange pranešime *Požiūris iš Vokietijos* pažymėjo, kad Vokietija susiduria su keliomis problemomis, kurios turi tarptautinį atgarsį. Tai - Vokietijos suvienijimas ir Europos integracija, tarptautinis nusikalstamumas bei aplinkos užterštumas. Pagrindinis rūpestis yra Vokietijos vakarinės ir rytinės dalies politiniai bei ekonominiai skirtumai. Pasak pranešėjo, ypač aktuliomis tampa naujo elito formavimo ir mąstymo dimensijos, kurios svarbios visoms pereinančioms į demokratiją šalims.

Paskutiniame konferencijos posėdyje *O kas toliau?* pranešėjai išrinktas Seimo narys prof. Bronius Kuzmickas ir VU TSPMI profesorius Evaldas Nekrašas svarstė Lietuvos santykių su kaimynais evoliuciją ir perspektyvas politikos globalizacijos ir integracijos procesų kontekste. Prof. E. Nekrašas pranešime *Lietuvos kaimynai: partneriai ar konkurentai?* nesutiko su dr. A. Januškos mintimi, kad, Lietuvai integruojantis į Europą, Estijos ir Latvijos reikia atsikratyti kaip balasto ar dichotomiškai skirstyti šalis į partnerius ir konkurentus. Jo nuomone, Baltijos šalių vienybė turi būti grindžiama interesais, o ne sentimentais. Vis dėlto pranešėjas padarė išvadą, kad Lietuva turi daugiau konkurentų, negu partnerių.

Kalbėjusieji baigiamojoje diskusijoje iš esmės sutarė, kad dabartiniame globalizacijos procese keičiasi sąvokų, kaimynų, partnerių ar konkurentų vertinimo kriterijai. Konferencijos svečiai ir dalyviai teigiamai įvertino konferencijos darbą. Jos medžiagą ketinama išleisia atskiru leidiniu.